

ФІНАНСИ, КРЕДИТ

УДК 658.003(075.8)

І.В. Шалигіна, М.С. Новгородська

ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ- ПОСТАЧАЛЬНИКІВ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Досліджено основні причини збитковості підприємств-постачальників ліцензійного програмного забезпечення на прикладі підприємств України та світових лідерів у цій галузі. Розглянуто найбільш ефективні методи їх подолання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність дослідження даної проблеми полягає в тому, що банкрутство підприємств породжує нестабільність в економіці країни. Втрати від збанкрутілих підприємств відчують на собі не тільки контрагенти, а також і держава. Виходячи з впливу механізму банкрутства на економіку країни в цілому особлива увага повинна приділятися ретельному дослідженню причин банкрутства, методам його запобігання та регулюванню процедури банкрутства. В умовах фінансової й політичної нестабільності діяльність підприємств ускладнюється різними кризовими ситуаціями, результатом яких може стати фінансово-економічна неспроможність або банкрутство. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки моделей, що попереджають банкрутство підприємств, тобто пов'язана з оптимізацією антикризового фінансового управління підприємствами. Антикризове управління вирішить проблему з невчасними розрахунками на підприємствах за надані товари, роботи, послуги, які призводять до появи дебіторської заборгованості, а як наслідок, порушення роботи підприємства. Отже, постає актуальне питання щодо розробки методики управління поточною дебіторською заборгованістю. Послаблення розрахункових умов, що збільшує дебіторську заборгованість покупців, має свої переваги і недоліки. Так, з одного боку, це зростання обсягу продажу товарів та прибутку, а з іншого, – збільшення суми безнадійних боргів та додаткові фінансові витрати через наявність на балансі дебіторської заборгованості. Найбільший обсяг поточної дебіторської заборгованості підприємств припадає на заборгованість покупців за товари, роботи, послуги. У загальній сумі поточної дебіторської заборгованості підприємств на заборгованість покупців доводиться в даний час 60-80%. Тому ефективне управління поточною дебіторською заборгованістю пов'язано з оптимізацією розміру й забезпеченням інкасації заборгованості покупців за товари, роботи послуги [2].

Найбільше збиткових підприємств в 2011 році було в таких областях України, як Луганська (48,2%), Волинська (47,8%), Чернігівська (46,8%), Харківська (46,6%) та в м. Севастополі (47,8,3%). Найменше підприємств, що отримали збиток, в Закарпатській області (30,2%), Хмельницькій області (37,8%) та Івано-Франківській (41,7%). Питома вага збанкрутілих підприємств в Сумській області складає 43,2% [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трактувати сутність поняття "банкрутство" намагались у своїх роботах такі вітчизняні вчені, як Є. Андрущак, І. Благун, Ю. Копчак, Г. Ляшенко, О. Третяк, П. Михайліді, В. Петренко, М. Лосева, Є. Ревтюк та ін. Банкрутство визначено самою сутністю ринкових відносин, що сполучені з невизначеністю досягнення кінцевих результатів і ризиком утрат. У ході діяльності підприємства його стан може змінюватися як в кращій, так і в гірший бік. У найнесприятливішій ситуації стан може стати кризовим. Щоб запобігти погіршенню стану підприємства і не допустити банкрутства, за дослідженнями Є. Кожанової,

І. Отенко, необхідно з'ясувати причини такого погіршення. У своїх наукових працях відомі економісти першорядне значення у визначенні кризового стану приділяють закономірностям руху основного капіталу, техніки, інноваційним процесам. Але це більш класичний підхід до визначення джерел кризових явищ на макрорівні, а тому в сучасних умовах розвитку України як самостійної держави з ринковою економікою, він може використовуватись лише частково. Криза у будь-якій сфері діяльності підприємства може привести до кризових явищ та появи чинників, здатних викликати збої в нормальному режимі діяльності підприємства, що може викликати неплатоспроможність, а потім і призвести до банкрутства. З метою уникнення кризових ситуацій у діяльності підприємства, важливе значення має діагностика кризових явищ у різних сферах його діяльності. При оцінці фінансового стану підприємства необхідно використовувати деякий вимірник, що дозволяє на якісному рівні оцінити підприємство і зробити висновок про стадію його "кризового стану". Для цих цілей В. Василенко, О. Терещенко у своїх наукових працях використовують поняття "якість фінансового стану". Якість фінансового стану – комплексна якісна характеристика підприємства, що свідчить про ступінь його платоспроможності у момент аналізу. Вимір якості фінансового стану ці науковці у своїх наукових виданнях пропонують робити не по фінансовій звітності, а лише на підставі аналізу договорів підприємства і зіставлення графіка платежів по кредитах з календарем.

Зарубіжний досвід показує, що спрогнозувати банкрутство можна за 1,5-2 роки до появи його очевидних ознак. Цілком можливим є виявлення початкових ознак банкрутства через прогнозування «ціни підприємства» на найближчу та довгострокову перспективу. Аналіз зарубіжної практики свідчить, що в країнах з розвинутою ринковою економікою та сталою політичною системою, як правило, 1/3 банкрутств викликана зовнішніми причинами та 2/3 внутрішніми [3].

В Україні найсуттєвішим фактором, що перешкоджає розвитку ринку програмного забезпечення (ПЗ), є піратство. Але це не причина, а наслідок. Розвитку ринку легального ПЗ в Україні, крім піратства, заважають брак коштів для розвитку ринку ПЗ. Практично відсутня реклама легального ПЗ масового попиту, майже немає зовнішніх інвестицій. Вітчизняний ринок програмного забезпечення взагалі важко розділити на корпоративний, роздрібний, OEM.

Проблема каналів розподілу. Дилерські мережі у переважній більшості вендорів відсутні: продаж ведеться щонайбільше через двох-трьох прямих партнерів у великих містах. Побудовою нормальних каналів продажу ПЗ, навчанням дилерів в Україні до останнього часу мало хто займався. На ринку практично відсутня цінова політика при продажу ПЗ: кінцевий користувач може купити напряму в дистриб'ютора першого рівня ПЗ за дилерською ціною. Іноді OEM-диски, призначені тільки для продажу з комп'ютером, реалізуються всім бажаючим. За винятком «ІС» ніхто з вендорів у це не втручається.

Нестача інформації про ПЗ – ні про сам предмет, ні про те, де можна купити легальні програми, ні навіть про їх вартість. Адже є дуже багато дешевих варіантів постачання ПЗ, про які нічого не знають ні продавці комп'ютерної техніки, ні користувачі: існують демонстраційні та trial-CD для продуктів вартістю у 1000 дол. і багато барвистих буклетів із самою важливою інформацією про відмінність версій, технічні дані тощо. Безумовно, сама реклама завдання просування продукції на ринок не вирішує.

Недоступність товару. Асортимент вітчизняних магазинів обмежується десятком найменувань продуктів, причому, звичайно застарілих версій. Причина – нестача оборотних коштів комп'ютерних компаній. В Україні немає в наявності достатньої кількості коробок ПЗ для того, щоб запропонувати їх кінцевому користувачеві в роздрібній торгівлі, оскільки відсутня інформація про попит. У результаті на прилавках магазинів з'являється неадекватний попиту асортимент ПЗ, причому закінчується це тим, що ПЗ не купують, і фірми просто відмовляються займатися продажем софту. Висока ціна на легальні програми. Більш як 90% ПЗ масового

споживання – це ПЗ західного або російського виробництва. Свого ПЗ у нас мало, а на вартість іноземного ми впливати не можемо. До того ж, в Україні ціна цих продуктів збільшується за рахунок податків, митних зборів, транспортних витрат. Отже, замість дешевого піратського ПЗ запропонувати нема чого, навіть у вигляді OEM, навіть у рамках просування. В Україні – усього з десяток сильних розробників і жодної компанії, яку можна назвати видавцем ПЗ. Одна з причин відсутності вітчизняних розробників, на чий продукт можна було б спиратися при поширенні ПЗ, криється в тому, що їх у нас майже не підтримують виробники комп'ютерів. Якщо це й робиться, то тільки як власна реклама, але ніяк не на допомогу легальному ПЗ. Низький рівень прибутків населення України чітко поділяє ринок на випадкових покупців-аматорів, які купують купу піратських версій різних програм тільки заради інтересу (вартість тих самих ліцензійних ПЗ може становити в сумі декілька десятків тисяч доларів), і на тих, кому використання програм дає реальну допомогу в бізнесі, і вони готові платити за «чистий» софт.

Основна проблема для України – кадри. Приходячи на ринок, наші користувачі не просто купували диски, але й обговорювали з продавцями новинки ПЗ, ділилися своїми проблемами тощо. І хоч торговці піратськими дисками не проводять маркетингових досліджень, проте вони добре обізнані з попитом, багато з яким ПЗ навіть працювали самі (принаймні, з ігровим). У магазинах такого немає. Продавати будь-яке ПЗ взагалі складно, на дешевому ПЗ – не вижити. Фахівець з продажу ПЗ зобов'язаний знати і логістику, і технологічні аспекти, і hardware, іноді він повинен бути одночасно і програмістом, і комівояжером, і консультантом. Такі особи потрібні в ІТ-індустрії скрізь, тому вони рідко залишаються в малопробитковому бізнесі ПЗ. Поки відсутні семінари для продавців ПЗ, поки є інформаційний вакуум між виробниками софту і роздрібними продавцями, ця проблема існуватиме.

Останнім часом законодавство України робить спроби сприяти створенню позитивних умов для розвитку ІТ-галузі в Україні, збільшенню обсягів виробництва, продажу конкурентоспроможної продукції у цій сфері та до зменшення відтоку фахівців з розробки програмного забезпечення з України. Зокрема, йтиметься про проект закону «Про економічний експеримент щодо створення сприятливих умов для розвитку в Україні індустрії програмної продукції» від 18.03.2011 р. та «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо економічного експерименту стосовно створення сприятливих умов для розвитку в Україні індустрії програмної продукції» від 18.03.2011 р. У багатьох країнах світу розвиток галузі ІТ вважається одним з пріоритетних завдань, тому для підприємств цієї галузі на законодавчому рівні формуються базові умови для розвитку, що може бути відображено в особливому порядку оподаткування та сплати платежів до бюджету та соціальних фондів, виключення або зменшення видатків на науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи із суми доходу, що обкладається податком, встановлюється спеціальний режим амортизації тощо.

Формування цілей статті. *Метою статті* є дослідження питань, пов'язаних з сутністю причин неплатоспроможності підприємств, передумовами банкрутства та заходам щодо запобігання кризовим ситуаціям.

Виклад основного матеріалу. В Україні діє понад 3 тис. підприємств, основним видом діяльності яких є надання послуг у сфері інформатизації, з них близько 2 тис. підприємств спеціалізуються на розробці або наданні послуг, пов'язаних з програмним забезпеченням. Кількість аутсорсингових ІТ-компаній становить більше 900. Значним є і кадровий потенціал української ІТ-галузі: близько 215 тис. фахівців, з яких понад 20 тис. сертифіковані висококласні фахівці, які беруть участь у створенні конкурентоспроможного програмного забезпечення на експорт. У той же час, в Україні існують чинники, що стримують розвиток індустрії програмної продукції. Це, перш за все, недосконалість нормативно-правової бази, недоліки у податковій, фінансово-кредитній та інвестиційній політиці. Мінімізувати негативний вплив цих чинників можна лише шляхом об'єднання зусиль максимальної кількості учасників українського

ІТ-ринку, лобіювання інтересів ІТ-спільноти як на державному законодавчому рівні, так і у встановленні і дотриманні всіма учасниками спільних правил ведення справ у коректний цивілізований спосіб.

Питома вага прибуткових підприємств в області за підсумками роботи 2011 року становила 64,8% (6 місце по Україні) від загальної кількості малих підприємств, у 2010 році – 67,5%, у 2009 році – 69,3%, у 2008 році – 68,2%, у

2005 році – 65,4%. У 2011 році в структурі діяльності малих підприємств переважає невиробнича сфера – 78% (67,5% – торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів; 6,5% – операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; 2% – діяльність готелів та ресторанів; 0,8% – діяльність транспорту і зв'язку; 0,6% – надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту; 0,6% – інше). У виробничій сфері переважає промисловість – 8,5%; будівництво – 7,8%; сільське господарство, мисливство, лісове господарство – 5,8%. Частка прострочених боргів у складі поточної дебіторської заборгованості становить 0,1%, поточної кредиторської – 29,5%, за даними Головного управління статистики у Сумській області.

За оперативними даними на 01.01.11 р. існувала заборгованість із виплати заробітної плати на 41 підприємстві міста Суми в загальній сумі 32300,5 тис. грн., що більше до 01.01.10 р. на 23607,6 тис. грн. (в 3,7 рази) та менше до 01.12.10 р. – на 5667,1 тис. грн. (14,9%), в т.ч.: на 29 економічно активних підприємствах – 27210,4 тис. грн., це більше на 5700,6 тис. грн. (26,5%) – до попереднього місяця та на 19548,7 тис. грн. (в 3,6 рази) – до початку року. Заборгованість по заробітній платі вищезазначених підприємств представлена на рис. 1.

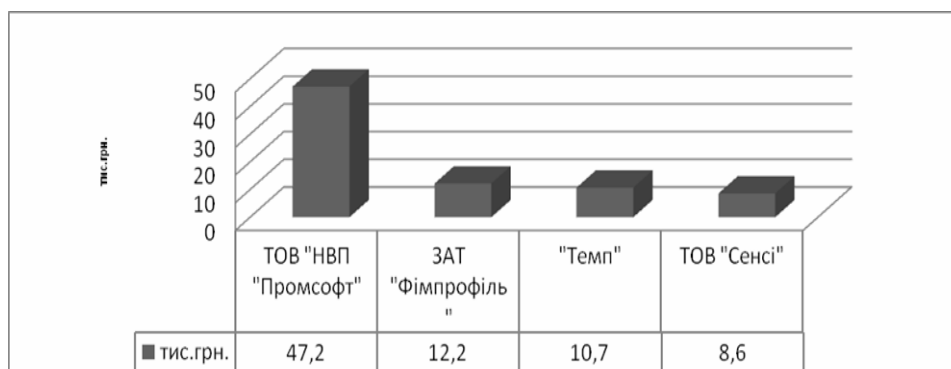


Рис. 1. Заборгованість по заробітній платі станом на 01.01.11 року

Стосовно підприємств-постачальників ліцензійного програмного забезпечення та впровадження даних послуг на підприємстві вона становила: ТОВ "НВП "Промсофт" – 47,2 тис. грн. (лютий, березень та червень-листопад 2011 року), за розробку та впровадження програмного забезпечення в ЗАТ "Фімпрофіль" (Харківська обл.) – 12,2 тис. грн., Лебединському заводу "Темп" – 10,7 тис. грн., ТОВ "Сенсі" – 5,1 тис. грн. та інші, в грудні виплачено 8,6 тис. грн. (16,8%) боргів. В січні 2011 року заборгованість зменшилась на 186,2 тис. грн. за рахунок часткових виплат у ВАТ "ВЕК "Сумігазмаш" в сумі 163,3 тис. грн. (порушено справу про банкрутство), ЗАТ "Інститут "Сумипроєкт" – 13,1 тис. грн., зокрема ТОВ "НВП "Промсофт" – 5,3 тис. грн. [4].

Потерпають від збитків і світові лідери у сфері розробки програмного забезпечення, такі як відома широкому загалу компанія Microsoft. Заснована в 1975 р. корпорація Microsoft є світовим лідером у виробництві програмного забезпечення, наданні послуг і розробці інтернет-технологій для персональних комп'ютерів і серверів. Компанія пропонує програмні продукти для ділового і особистого застосування. Одним з найвідоміших продуктів компанії є операційна система Windows, а також набір додатків Microsoft Office. Компанії належить інтернет-пошукач MSN, а також поштова служба Hotmail. У компанії, за даними на 2011р.,

працюють близько 90 тис. співробітників. Засновником і керівником Microsoft є Білл Гейтс. Він же є найбільшим акціонером компанії (володіє 8,7% акцій). Виконавчий директор Microsoft Стів Баллмер володіє 4,4% акцій компанії. Чистий збиток Microsoft Corp. в IV кварталі 2011-2012 фінансового року склав 492 млн. дол. в порівнянні з прибутком в 5,87 млрд. дол., отриманими роком раніше. Виручка Microsoft за звітний квартал виросла на 4% – до 18,06 млрд. дол. в порівнянні з виручкою за IV квартал 2010-2011 фінансового року в розмірі 17,37 млрд. дол. Операційний прибуток компанії за звітний квартал зменшився в 32 рази і склав 192 млн. дол., у порівнянні з 6,17 млрд. дол. роком раніше. Дані представлено на рис. 2.

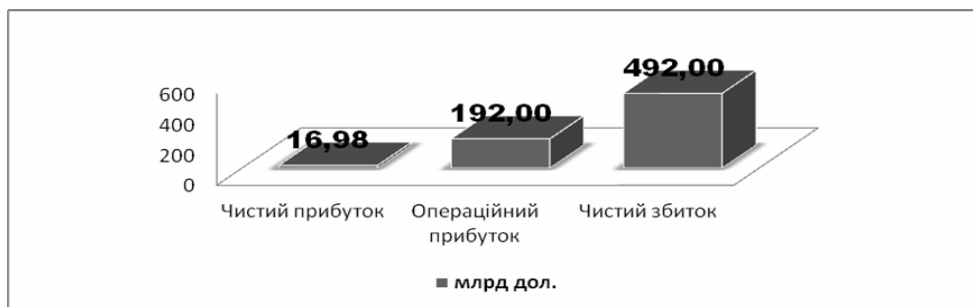


Рис. 2. Фінансові результати 2011-2012 рр. Microsoft Corp [5]

Варто відзначити, що раніше Microsoft оголосила про списання 6,2 млрд. дол. в збитковому підрозділі онлайн-послуг, головним чином у зв'язку з невдалою покупкою агентства інтернет-реклами aQuantive в 2007 р. Повідомлялося, що списання було ідентифіковано в результаті щорічного тесту на знецінення гудвілу (goodwill) інтернет-бізнесу і буде визнано у звітності за IV квартал 2011-2012 фінансового року (квітень-червень 2012 р.). У підрозділ онлайн-послуг Microsoft, який поки приносить 500 млн. дол. збитків в середньому за квартал, також входять пошуковик Bing і портал MSN. Частка Bing на пошуковому ринку США в даний час складає 15% в порівнянні з 67% у Google.

Висновки. Отже, банкрутство підприємства - процес, у якому індивід чи організація, нездатна розрахуватися із кредиторами, позбавляється майна за рішенням суду і після цього розподіляється між кредиторами відповідно до встановленої законом черговості виплати боргів кредиторам, таких як податки і заробітна плата працівникам організації-банкрута. Банкрутство певного суб'єкту господарювання має суттєві негативні наслідки не лише для його власників, а й для широкого кола господарських партнерів, робітників і держави в цілому у зв'язку з порушенням розбалансованістю макроекономічної рівноваги. Можна зробити висновок, що динаміка банкрутств в Сумській області істотно збільшилася в період кризи. Також характерною особливістю є зростання чисельності державних підприємств-банкрутів. Одночасно збільшується кількість підприємств, що отримують збитки від своєї діяльності, а отже мають передумови для банкрутства в майбутньому. На сьогодні до таких підприємств передусім відносяться ті, що працюють у промисловості та будівництві, сфері надання послуг. Досліджуваний нами суб'єкт підприємницької діяльності ТОВ НВП «ПромСофт», спеціалізується на розробці програмного забезпечення та наданні інформаційних послуг та автоматизації бізнесу. Рівень його збитковості зріс на 18,2%, чистий збиток збільшився на 50,7 тис. грн. у звітному році порівняно з базисним. Причиною збитків є висока ціна на легальні програми, що призводить до зростання рівня дебіторської заборгованості на підприємстві, що перешкоджає його стабільній роботі, та доводить до межі банкрутства. Насамперед керівництво даного підприємства повинно виробити чітку стратегію погашення дебіторської заборгованості, що призведе до зменшення кредиторської заборгованості, довгострокових боргових зобов'язань та послабить залежність від кредиторів.

SUMMARY

The authors focus on the main causes of unprofitability of enterprises-suppliers of licensed software on the example of Ukraine and the world leaders in this industry. The most efficient methods of overcoming them are analyzed.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Економічне зростання і сталий розвиток [текст] / Л.Корнійчук // Економіка України: Політико-економічний журнал Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України та Національної академії наук України. – 2008. – №4. – С.82-90.
2. Колісник М.К. Фінансова санація і антикризове управління підприємством: навчальний посібник / М.К. Колісник, П.Г. Ільчук, П.І. Віблій. – К.: Кондор, 2007. – 272 с.
3. Фокіна Н.П. Прогнозування криз та банкрутств промислових підприємств [текст] / Н.П.Фокіна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №2. – С. 76-78.
4. <http://promsoft.com.ua/>
5. <http://microsoft.com>

Надійшла до редколегії 15 травня 2013 р.